

Омарова А. А.,

*аспірант кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1944-1985 РР.)

Анотація. У статті досліджується правовий статус Української РСР на міжнародній арені в 1944–1985 рр. Проаналізовано конституційні акти, закони й інші нормативні правові акти, які регулювали участь Української РСР у міжнародних відносинах. У результаті вивчення нормативних джерел і монографічної літератури зроблено висновок, що участь Української РСР на міжнародній арені на початку перебудови була номінальною.

Ключові слова: Українська РСР, правовий статус, міжнародні відносини, міжнародна арена.

Постановка проблеми. В історії вітчизняного конституційного законодавства існують періоди, коли конституційне законодавство стимулювалося змінами міжнародно-правового статусу держави – 1917–1918 рр., 1919 р., 1919–1923 рр., 1945 р. – саме тоді УРСР стала співзасновницею Організації Об'єднаних Націй, активним суб'єктом міжнародних відносин. Наведене й зумовлює науковий інтерес до вивчення еволюції правового статусу України на міжнародній арені, її ролі в повоєнному світі, до аналізу змін у її конституційному законодавстві, що нині до того ж набуває й практичного сенсу. Ідеться про зміни в зовнішньополітичній стратегії України, зафіксовані в підписаній 27 червня 2014 р. у Брюсселі Президентом України П. Порошенком Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» від 23 грудня 2014 р. № 35-VIII [1]. Вивчення вітчизняного історичного досвіду, критичне переосмислення історії радянського державотворення сьогодні потрібні й з огляду на спроби Російської Федерації завадити європейському вибору України, порушити силою її суверенітет і територіальну цілісність.

Наукові питання щодо міжнародного статусу Української РСР, змісту нормативно-правових актів, чинних у названий період, розглядалися в роботах таких радянських учених, як Ф. Бурчак, Р. Давидов, М. Козюбра, О. Маліков, В. Оксамитний, Г. Остапенко, І. Хворостяний, М. Яновський та інші. Додамо, що багатьом науковцям було притаманне перебільшення самостійності Української РСР на міжнародній арені. Зазначені питання розглядалися також пострадянськими науковцями, серед яких О. Даніель, Ж. Дюрозель, П. Кремнев, О. Кульчицька, В. Лишевський, В. Макачук, В. Овсієнко, О. Шевченко та ін. Ці автори, навпаки, більш критично оцінювали участь Української РСР у міжнародних відносинах.

Метою статті є дослідження правового статусу Української РСР на міжнародній арені періоду 1945–1985 рр., аналіз змін конституційних актів, законів та інших нормативно-правових актів, які закріплювали цей статус.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява представництва України на міжнародному рівні стала можливою внаслідок близької перспективи розгрому фашистської Німеччини та її сателітів у Другій світовій війні, усе більш тісної спів-

раці керівників провідних держав антигітлерівської коаліції – СРСР, США і Великої Британії. Питання про створення ООН, представництво радянських союзних республік у цій організації розглядалися на Вашингтонській (вересень 1944 р.), Ялтинській (лютий 1945 р.) конференціях глав урядів трьох провідних держав антигітлерівської коаліції. Так, Й. Сталін пропонував союзникам спочатку погодитися на представництво всіх 16 радянських союзних республік в ООН, не одержавши згоди, він висловив пропозицію надати представництво УРСР, БРСР і Латвійської РСР, а потім пішов на поступки, назвавши Українську РСР і Білоруську РСР [2, с. 166]. На це Ф. Рузвельт і У. Черчілль надали згоду, зважаючи на внесок народів України й Білорусії в розгром фашизму та зазнані ними жертви.

Саме з огляду на це 01 лютого 1944 р. Верховна Рада СРСР прийняла Закон «О предоставлении союзным республикам полномочий в области внешних сношений и преобразовании в связи с этим Народного комиссариата иностранных дел из общесоюзного в союзно-республиканский народный комиссариат» [3]. Цим Законом передбачалося право союзних республік на встановлення безпосередніх зносин з іноземними державами (ст. 2 п. б). Проте Конституція СРСР 1936 р. у ст. 14 п. «а» закріпила право СРСР установлювати загальний порядок у взаємовідносинах союзних республік з іноземними державами, тобто союзне законодавство підкреслювало верховенство союзних органів у міжнародних відносинах.

У свою чергу, Верховна Рада УРСР прийняла 04 березня 1944 р. Закон «Про утворення союзно-республіканського Народного комісаріату закордонних справ УРСР» [4]. У зв'язку з цим текст Конституції УРСР було доповнено новою ст. 15-б, відповідно до якої Українська РСР мала право вступати в безпосередні зносини з іноземними державами, укладати з ними договори та обмінюватися дипломатичними й консульськими представниками. Ст. 43 Основного Закону Української РСР була доповнена пунктом «ж», яким передбачалося здійснення Радою Міністрів Української РСР керівництва в галузі міжнародних зносин УРСР, виходячи з загальноновстановленого Союзом РСР порядку взаємовідносин союзних республік із закордонними державами, а утворення Народного Комісаріату закордонних справ закріплювалося ст. 45.

Отже, згідно із прийнятими законами, Українська РСР тепер мала власне, хоча й номінальне міністерство закордонних справ, а ухвалені доповнення до Конституції надали можливість Українській РСР брати участь у міжнародних зносинах, хоча в зовнішній політиці встановлювався контроль вищих союзних органів над органами влади Української РСР. Як справедливо зазначав дослідник – член української діаспори в Канаді М. Сосновський: «Діставши право мати власне Міністерство закордонних справ, уряд УРСР не дістав ніякого права вести власну зовнішню політику. Цей етап [її] не набагато відрізнявся від періоду 1923–1944 рр.» [5, с. 26].

Згодом, 25 квітня 1945 р., на установчій міжнародній конференції ООН у Сан-Франциско в Заяві й Меморандумі уряду УРСР,

поширених серед учасників конференції, ішлося про історію утворення радянської республіки, її першу Конституцію 1919 р., яка закріпила право самостійних зносин з іноземними державами, право війни і миру, дипломатичних представництв тощо. Меморандум наголошував на ініціативі уряду УСРР щодо створення СРСР, на праві виходу союзних республік зі складу СРСР за Конституцією УРСР 1937 р., розкривав сенс законів СРСР і УРСР 1944 р. про надання повноважень союзним республікам у сфері зовнішніх зносин [6, с. 29–34, 35–46, 36–39].

Представник Української РСР на конференції в Сан-Франциско увійшов до складу Комітету Генеральної Асамблеї ООН із загальних питань, був обраний Головою комісії з розробки Статуту ООН, його «Преамбули. Цілей. Принципів». До речі, Статут ООН прийнятий цією конференцією 26 червня, а набрав чинності 24 жовтня 1945 р.

На I сесії Генеральної Асамблеї ООН 11 січня 1946 р., яка проходила в Лондоні, глава делегації Української РСР Д. Манульський був обраний головою Комітету з політичних питань і питань безпеки, а головне, одного з найважливіших серед комітетів Асамблеї. Наступного дня, 12 січня, Українська РСР була обрана серед інших 17 країн членом Економічної та Соціальної Ради строком на 1 рік. Пізніше, 13 листопада 1947 р., Українська РСР стала непостійним членом Ради Безпеки. УРСР мала представництво в Європейській Економічній Комісії (далі – ЄЕК) з 1947 р., а також стала учасником 9 із 12 технічних комітетів ЄЕК, проте в умовах конфронтації між СРСР і Заходом, в умовах розпалу «холодної війни» прийняття рішень у комітетах ставало практично неможливим [7, с. 196]. У 1946 р. нарком закордонних справ УРСР Д. Манульський очолював українську делегацію на Паризькій мирній конференції, за рішенням якої закріплювалися лінія українсько-румунського кордону, приєднання Бессарабії та Північної Буковини до території України. Були підписані мирні договори УРСР із Болгарією, Італією, Угорщиною. У 1945 р. УРСР стала членом Міжнародного суду, у 1946 р. – Всесвітньої організації охорони здоров'я, у 1947 р. – Всесвітнього поштового союзу, у 1948 р. – Всесвітньої метеорологічної організації [8, с. 208].

Разом із делегаціями СРСР, БРСР та інших країн соціалістичної співдружності представники УРСР у міжнародних організаціях і їхніх органах, на міжнародних конференціях та інших форумах уносили конструктивні пропозиції, відповідно до яких передбачалося таке: зміцнення міжнародної безпеки, припинення гонки озброєння, заборона ядерної зброї, ліквідація колоніалізму, неокolonіалізму, расизму й апартеїду, посилення захисту прав людини, розвиток міжнародної співпраці, утвердження прогресивних принципів міжнародного права, закріплених Статутом ООН [9, с. 28]. Представники СРСР, БРСР та УРСР брали активну участь у підготовці рішень щодо расової дискримінації. Зокрема, у проектах резолюцій вони вказували, що із расизмом на сьогодні пов'язана наруга над усіма правами людини, що він є основною перепоною у справі втілення в життя положень документів ООН про соціально-економічні та політичні права особистості на значних територіях земної кулі [10, с. 195].

Отже, ставши однією зі співзасновниць і повноправним членом ООН, УРСР тепер була суб'єктом міжнародного права, активним учасником міжнародних відносин, утвердила свій міжнародно-правовий суверенітет. Ці зміни відображено в законах СРСР і УРСР 1944 р. Проте як суб'єкт міжнародного права УРСР не володіла всією повнотою свого зовнішнього суверенітету ні на стадії створення ООН, ні на стадії свого членства в ній, оскільки перебувала в повній політичній, економічній та ідеологічній залежності від СРСР, його авторитарного партійно-державного ке-

рівництва. Участь у створенні й членство в ООН для Української РСР і Білоруської РСР було переважно питанням політики, а не права [11, с. 26]. Адже Й. Сталін намагався не лише розширити представництво СРСР в ООН, а й пом'якшити негативний резонанс, викликаний фактичною війною радянського режиму, його каральних органів на Західній Україні.

І все ж розширення міжнародно-правового статусу УРСР мало й позитивні наслідки для України. По-перше, хоча він був де-факто обмеженим і залежним, але де-юре визнавався іншими суверенними державами – членами ООН, що створило умови для розвитку рівноправних відносин України з іншими країнами. Для неї державний суверенітет став своєрідним «суверенітетом взаємозалежності, взаємовизнання» [12, с. 149]. По-друге, вихід УРСР на міжнародну арену, активна участь її представництва в повоєнному міжнародному житті збагатили досвід української дипломатії, дали змогу закласти основи дипломатичної служби, поклали початок вивчення проблем міжнародного права, теоретико-правових проблем державного суверенітету тощо. Тому, на нашу думку, не правомірно вважати зовнішній суверенітет УРСР «фікцією». Інша справа, що і внутрішнім, і зовнішнім суверенітетом вона, умонтована в політичну систему СРСР, протягом усієї своєї історії повною мірою не володіла.

На міжнародній арені представники СРСР разом із представниками Української та Білоруської РСР активно виступали за утвердження демократичних засад у світі, тоді як у своїй країні тоталітарний режим із цими засадами активно боровся. Так, у 1975 р. представниками СРСР був підписаний Заключний акт наради з безпеки і співпраці в Європі [13, с. 58–60], який закріплював основоположні права людини, хоча в самому СРСР вони ігнорувалися. Незважаючи на це, 09 листопада 1976 р. була створена Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод (далі – УГГ) [14, с. 72]. УГГ у своїй Декларації головним завданням визнавала ознайомлення світового співтовариства із фактами порушень на території України Загальної декларації прав людини та гуманітарних статей, прийнятих Гельсінською нарадою [15, с. 42]. У Меморандумі члени УГГ підтримували ідею суверенітету Української РСР і право виходу зі складу СРСР [16, с. 52–53]. Уже в 1978–1980 рр. були репресовані майже всі члени – засновники Групи, але на їхнє місце зупертою одержимі правої йшли нові й нові люди [17, с. 985]. Відомий представник правозахисної діяльності А. Сахаров ще в 1961 р. виступив проти припинення радянського мораторію на випробування ядерної зброї [18, с. 641], із критикою зовнішньої та внутрішньої політики СРСР [19, с. 269]. У 1967 р. з'являється лист 167 діячів науки й культури (з підписом і А. Сахарова) до Президії Верховної Ради СРСР із пропозицією ухвалити закон про законодавче забезпечення свободи інформації. Навесні 1970 р. вчений узяв участь у складанні звернення до керівників СРСР із пропозиціями демократичних перетворень у державі [18, с. 642, 643]. У своїй Пам'ятній записці він підтримував право союзних республік на вихід зі складу СРСР [20, с. 30–31], засуджував репресії членів Гельсінських груп, особливо виділяючи репресії в Україні [21, с. 691]. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 08 січня 1980 р. науковець був позбавлений звання тричі Героя Соціалістичної Праці та всіх інших нагород, його було заарештовано й заслано [19, с. 274]. Отже, радянський режим звужував і спотворював внутрішній і зовнішній суверенітет УРСР, грубо порушував основоположні права людини, міжнародні зобов'язання щодо них, норми міжнародного права.

У Конституції СРСР 1977 р. [22] і Конституції Української РСР 1978 р. [23] були залишені норми щодо координації відносин союзних республік з іноземними державами та міжнародними

організаціями. Новелою для тогочасного Основного Закону УРСР стало те, що до її тексту було внесено зміни, а саме: до повноважень Президії Верховної Ради Української РСР зараховано права ратифікації й денонсації міжнародних договорів Української РСР (п. 13 ст. 108). Закон декларував повну залежність прав республіки в зовнішніх зносинах від «цілей, завдань та принципів зовнішньої політики, визначених Конституцією СРСР» (ст. 28). Радянські правознавці в цьому не вбачали обмеження державного суверенітету України [24, с. 32–33]. Насправді ж така норма юридично закріплювала обмеження і її зовнішнього суверенітету.

У 60–70-ті рр. XX ст. представництво УРСР у міжнародних організаціях, участь у міжнародних відносинах розширювалися. Так, у Міжнародній організації праці вона була представлена в Адміністративній раді МОП у 1972 р. [25], її представника було обрано заступником голови освітньої конференції в межах Міжнародного року жінки в 1975 р. [26], заступником голови ХХХ сесії Комітету з питань сільського господарства СЕК ООН у 1979 р. [27], членом виконавчої ради ЮНЕСКО в 1980 р. [28] тощо. УРСР також була членом низки керівних органів міжнародних організацій: Ради Безпеки ООН, Виконавчої ради ЮНЕСКО, Ради з торгівлі та розвитку ЮНКТАД, Ради з промислового розвитку ЮНІДО, Ради управляючих ЮНЕП [29, с. 280] тощо.

Як член ООН Українська РСР була автором або співавтором численних проектів резолюцій і поправок до міжнародних конвенцій. Зокрема, делегація СРСР, Української РСР, Італії, ФРН і Франції на Міжурядовій конференції в Лондоні в 1972 р. запропонували «Поправки до статті IX проекту Конвенції по запобіганню забрудненню моря скиданням відходів та інших матеріалів» [30]. На ХХХІІ сесії Генеральної Асамблеї ООН делегація Української РСР у співавторстві з делегаціями 17 країн унесла проект резолюції «Про укладення Всесвітнього договору про незастосування сили у міжнародних відносинах» [31]. А в 1980 р. на ХХХV сесії Генеральної Асамблеї ООН делегація Української РСР у співавторстві з делегаціями 20 країн унесла проект резолюції «Про заборону розробки і виробництва видів зброї масового знищення і нових систем такої зброї» [32].

Покажемо те, що міжнародні конвенції, ратифіковані Президією Верховної Ради Української РСР, спочатку затверджувалися Президією Верховної Ради СРСР. Так, 15 жовтня 1975 р. Президія Верховної Ради СРСР видала указ «О ратифікації Міжнародної конвенції о пресеченні преступлений апартеида и наказания за него» [33]. Того самого дня підтверджено приєднання до вищезгаданої Конвенції, що відображено в указі Президії Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього» [34]. Згодом, 05 березня 1979 р., Президією Верховної Ради СРСР був виданий указ «О ратифікації конвенцій Международной организации труда» [35], пізніше це ж зробила Верховна Рада Української РСР, що підтверджено указом Президії «Про ратифікацію конвенцій Міжнародної організації праці» від 07 березня 1979 р. [36]. Указ Президії Верховної Ради СРСР «О ратифікації конвенції о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин» від 19 грудня 1980 р. [37]. До цієї Конвенції Україна приєдналася із застереженнями. А вже 24 грудня 1980 р. Президія Верховної Ради Української РСР видала указ «Про ратифікацію Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [38], у якому йшлося про затвердження Конвенції теж із застереженнями. Ратифікації будь-яких конвенцій чи інших міжнародно-правових документів Українською РСР обов'язково передувало приєднання до них Союзом.

Висновки. В умовах панування в СРСР тоталітарного режиму, жорсткого централізму зовнішньополітична самостійність України значною мірою залишалася неповноцінною, її міжнародна діяльність мала обмежений характер і здійснювалася в межах зовнішньої політики СРСР. Укоренилася і звичка республіканського уряду «озиратися» на вищі союзні органи влади під час прийняття рішень.

І все ж зміни, які відбулися в міжнародному статусі Української РСР з 1945 р., мали незворотній і значною мірою позитивний для української дипломатії характер. Ми не поділяємо думку, що розширення прав союзних республік, здійснене в 1944 р., не мало вирішального значення (на практиці, а не в теорії), оскільки мова йшла про тоталітарну союзню державу [39, с. 245]. Легітимований законами СРСР і УРСР 1944 р., змінами в Конституції СРСР 1977 р. і Конституції УРСР 1978 р. її міжнародно-правовий статус реалізовувався в участі у процесі створення ООН, розробці її Статуту, участі в Раді Безпеки, роботі Генеральної Асамблеї, інших органах і міжнародних організаціях. Міжнародна правосу́б'єктність УРСР як первісного члена-засновника ООН стало загально визнаною [29, с. 279].

Отже, зміни в міжнародно-правовому статусі Української РСР у повоєнний період збагатили вітчизняний досвід міжнародного співробітництва, вирішення нагальних проблем міжнародних відносин, що допомогло Україні під час її становлення як незалежної держави. Цей досвід і сьогодні застерігає від небезпеки спроб реанімації радянської імперії, звички «озиратися» на Москву, підтверджує життєву важливість захисту державного суверенітету й територіальної цілісності України.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості : Закон України від 23 грудня 2014 р. // *Голос України*. – 2014. – № 253 (6003). – Ст. 8.
2. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Переписка с Ф. Рузвельтом и Г. Труменом (август 1944 – декабрь 1945 г.). – М., 1986. – Т. 2. – 1986. – 319 с.
3. О предоставлении союзным республикам полномочий в области внешних сношений и преобразовании в связи с этим Народного комиссариата иностранных дел из общесоюзного в союзно-республиканский народный комиссариат : Закон СССР от 01 февраля 1944 г. // *Вед. Верх. Совета СССР*. – 1944. – № 8. – С. 1.
4. Про утворення союзно-республіканського Народного комісаріату закордонних справ УРСР : Закон Української РСР від 04 березня 1944 р. // *Від. Верх. Ради УРСР*. – 1944. – № 6. – С. 14–16.
5. Сосновський М. Україна на міжнародній арені 1945–1965. Проблеми і перспективи української зовнішньої політики. / М. Сосновський. – Торонто-Оттава : Вид-во Дослідного Інституту Студіум, Наукове Товариство ім. Шевченка, 1966. – 272 с.
6. В интересах мира и дружбы між народами. Міжнародно-правова діяльність Української РСР. 1945–1972. Документи і коментарі / автор комент. і упоряд. К.С. Забігайло. – К. : Вища школа, 1974. – 335 с.
7. Кульчицька О.В. Українська РСР в ООН: віхи історичного поступу/ О.В. Кульчицька // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – Вип. XXXI. – С. 195–198.
8. Кульчицька О.В. Д.З. Мануїльський: штрихи до портрета особистості / О.В. Кульчицька // *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. – 2013. – № 16 (275). – С. 203–213.
9. Хворостяний І.М. За мир без оружия: Участие Украинской ССР в ООН за разоружение 1945–1987 гг. / И.М. Хворостяний. – К. : Политиздат Украины, 1988. – 280 с.
10. Остапенко Г.С. Борьба СССР в ООН за социально-экономические права человека 1945–1977 г. / Г.С. Остапенко. – М. : Наука, 1981. – 279 с.

11. Кремнев П.П. Первоначальное членство в ООН и советские республики / П.П. Кремнев // Вестник Московского университета. Серия 11 «Право». – 2005. – № 1. – С. 3–26.
12. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми : [монографія] / за ред.: Ю.П. Битяка, І.В. Яковюка ; НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування, Нац. акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2010. – 272 с.
13. Заключительный акт совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе от 01 августа 1975 г. // Международная защита прав и свобод человека : сб. документов. – М. : Юрид. лит., 1990. – С. 58–60.
14. Шевченко О. Правозахисна діяльність Гельсінського руху в Україні (середина 70-х – 80-ті роки ХХ ст.) // Вісник академії правових наук України. – 2011. – № 4 (67). – С. 70–79.
15. Декларация Украинской общественной группы содействия выполнению Хельсинских соглашений от 09 ноября 1976 г. // Хельсинское движение : сб. документов. – New York : Chalidze Publications, 1982. – С. 41–44.
16. Украинская общественная группа содействия выполнению Хельсинских Соглашений. Меморандум № 1 // Хельсинское движение : сб. документов. – New York : Chalidze Publications, 1982. – С. 51–53.
17. Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод // Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР, Харківська правозахисна група. – Х. : Права людини, 2006. – Т. 1 : Україна. – Ч. 2. – 2006. – С. 984–987.
18. Даніель О. Сахаров Андрій Дмитрович / О. Даніель // Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР, Харківська правозахисна група. – Х. : Права людини, 2006. – Т. 1 : Україна. – Ч. 2. – 2006. – С. 640–649.
19. Лишевский В.П. Четырежды герой / В.П. Лишевский // Лишевский В.П. Охотники за истиной. Рассказы о творцах науки / В.П. Лишевский ; отв. ред. С.С. Григорян. – М. : Наука, 1990. – С. 263–276.
20. Сахаров А. Мир, прогресс, права человека: Статьи и выступления / А. Сахаров. – Ленинград : Сов. писатель, 1990. – 128 с.
21. Сахаров А.Д. Воспоминания : в 2 т. / А.Д. Сахаров. – М. : Права человека, 1996. – Т. 1. – 1996. – 917 с.
22. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик от 07 октября 1977 г. // Вед. Верх. Совета СССР. – 1977. – № 41. – Ст. 617.
23. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 20 квітня 1978 р. // Від. Верх. Ради УРСР. – 1978. – № 18. – Ст. 268.
24. Бурчак Ф.Г. Основний Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки / Ф.Г. Бурчак. – К. : Вища школа, 1978. – 49 с.
25. Про обрання Української РСР до Адміністративної ради МОП : рішення 57-ї Генеральної конференції МОП від 16 квітня 1972 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1971–1975 рр. / упоряд. і авт. комент.: Ю.К. Качуренко, Ю.В. Костенко, В.О. Сотников, І.Д. Шевченко ; редкол.: В.Н. Мартиненко та ін. – К. : Політвидав України, 1981. – 521 с.
26. Про обрання Української РСР заступником голови освітньої конференції в рамках Міжнародного року жінки : док. Конференції E/CONF.66/L.10 від 19 квітня 1975 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1971–1975 рр. / упоряд. і авт. комент.: Ю.К. Качуренко, Ю.В. Костенко, В.О. Сотников, І.Д. Шевченко ; редкол.: В.Н. Мартиненко та ін. – К. : Політвидав України, 1981. – 521 с.
27. Про обрання представника Української РСР заступником голови ХХХ сесії Комітету з питань сільського господарства СЕК ООН : док. ECE/AGRI/45, с. 2 від 05 вересня 1979 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1976–1980 рр. / упоряд. і авт. комент.: І.Л. Новиченко, В.П. Степанов, Ю.В. Костенко та ін. – К. : Політвидав України, 1984. – 513 с.
28. Про обрання Української РСР членом Виконавчої ради ЮНЕСКО : акт Генеральної конференції ХХІ с. 16–17 від 08 жовтня 1980 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1976–1980 рр. / упоряд. і авт. комент.: І.Л. Новиченко, В.П. Степанов, Ю.В. Костенко та ін. – К. : Політвидав України, 1984. – 513 с.
29. Конституція УССР: реализация ее принципов и норм : [монография] / [Н.И. Козюбра, В.В. Оксамытный, Р.К. Давыдов и др.]. – К. : Наукова думка, 1988. – 328 с.
30. Поправки до статті IX проекту Конвенції по запобіганню забрудненню моря скиданням відходів та інших матеріалів : док. Конференції DWS/A/105 від 09 листопада 1972 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1971–1975 рр. / упоряд. і авт. комент.: Ю.К. Качуренко, Ю.В. Костенко, В.О. Сотников, І.Д. Шевченко ; редкол.: В.Н. Мартиненко та ін. – К. : Політвидав України, 1981. – 521 с.
31. Проект резолюції про укладення Всесвітнього договору про незастосування сили у міжнародних відносинах : док. ООН A/C.6/32/L.18 від 09 грудня 1977 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1976–1980 рр. / упоряд. і авт. комент.: І.Л. Новиченко, В.П. Степанов, Ю.В. Костенко та ін. – К. : Політвидав України, 1984. – 513 с.
32. Проект резолюції «Про заборону розробки і виробництва видів зброї масового знищення і нових систем такої зброї» : док. ООН A/35/692 від 12 грудня 1980 р. // Українська РСР на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів 1976–1980 рр. / упоряд. і авт. комент.: І.Л. Новиченко, В.П. Степанов, Ю.В. Костенко та ін. – К. : Політвидав України, 1984. – 513 с.
33. О ратификации международной конвенции о пресечении преступления апартеида и наказании за него : указ Президиума Верховного Совета СССР от 15 октября 1975 г. // Вед. Верх. Совета СССР. – 1975. – № 43. – Ст. 686.
34. Про ратифікацію міжнародної конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 15 жовтня 1975 р. // Від. Верх. Ради Української РСР. – 1975. – № 43. – Ст. 465.
35. О ратификации конвенции Международной организации труда : указ Президиума Верховного Совета СССР от 05 марта 1979 г. // Вед. Верх. Совета СССР. – 1979. – № 11. – Ст. 168.
36. Про ратифікацію конвенції Міжнародної організації праці : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 07 березня 1979 р. // Від. Верх. Ради Української РСР. – 1979. – № 12. – Ст. 146.
37. О ратификации Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации относительно женщин : указ Президиума Верховного Совета СССР от 19 декабря 1980 г. // Вед. Верх. Совета СССР. – 1981. – № 1. – Ст. 3.
38. Про ратифікацію Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 24 грудня 1980 р. // Від. Верх. Ради Української РСР. – 1981. – № 1. – Ст. 4.
39. Макаруч В.С. Розширення статусу союзних республік, входження Української РСР до складу держав-засновниць ООН та проблема західного кордону СРСР (питання міжнародної політики та міжнародного права в оцінках вітчизняних та зарубіжних науковців) / В.С. Макаруч // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Вип. 25. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – С. 237–247.

Омарова А. А. О международно-правовом статусе Украинской ССР (1944-1985 гг.).

Аннотация. В статье исследуется правовой статус Украинской ССР на международной арене в 1944–1985 гг. Проанализированы конституционные акты, законы и другие нормативные правовые акты, регулирующие участие Украинской ССР в международных отношениях. В результате изучения нормативных источников и монографической литературы сделан вывод, что участие Украинской ССР на международной арене в начале «перестройки» было номинальным.

Ключевые слова: Украинская ССР, правовой статус, международные отношения, международная арена.

Omarova A. About international legal status Ukrainian SSR (1944–1985).

Summary. The article studies legal status of Ukrainian SSR on the international scene from 1944–1985. Constitutional acts, laws and other regulatory acts are analyzed which regulate the participation of Ukrainian SSR in international relations. As a result of study of regulatory sources and monographs we came to conclusion that the participation of Ukrainian SSR on the international scene at the beginning of Perestroika was nominal.

Key words: Ukrainian SSR, legal status, international relations, international scene.